

ZEBO MIRZO SHE'RIYATIDA POETIK OBRAZ VA RAMZLARNING LINGVOPOETIK TAHLILI

Toxirjonova Moxlaroy Jaxongir qizi

Namangan davlat pedagogika instituti Ijtimoiy fanlar fakulteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 2-bosqich talabasi

mohlaroytoxirjonova9@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada zamonaviy o'zbek she'riyatining iste'dodli vakillaridan biri Zebo Mirzo she'riyatida poetik obraz va ramzlarning lingvopoetik xususiyatlari tahlil qilinadi. Shoira ijodida qo'llanilgan obrazlarning badiiy-estetik vazifasi, ramzlarning semantik mazmuni hamda ularning matn poetikasini shakllantirishdagi o'rni ilmiy jihatdan yoritiladi. Tadqiqot davomida metafora, epitet, personifikatsiya, ramz va boshqa lingvopoetik vositalarning obraz yaratishdagi ahamiyati misollar asosida tahlil qilinadi. Natijada Zebo Mirzo she'riyatining o'ziga xos poetik uslubi va individual badiiy tafakkuri ochib beriladi.

Kalit so'zlar: Zebo Mirzo, lingvopoetika, poetik obraz, ramz, metafora, badiiy til, poetik tafakkur, zamonaviy o'zbek she'riyati.

Kirish

Mustaqillik davri o'zbek she'riyatida inson ruhiyati, ayol qalbi va milliy qadriyatlarning badiiy talqini yangi bosqichga ko'tarildi. Bu jarayonda Zebo Mirzo o'zining falsafiy mushohadaga boy, obrazli va ramziy she'rlari bilan zamonaviy she'riyat taraqqiyotiga munosib hissa qo'shdi. Shoira ijodining muhim jihatlaridan biri poetik obrazlarning rang-barangligi va ramziy ifodaning serqatlamligidir. Uning she'rlarida tabiat, vaqt, muhabbat, Vatan, ona, qush, daraxt, suv, shamol kabi obrazlar chuqur falsafiy va estetik mazmun kasb etadi.

Lingvopoetika badiiy matnda til birliklarining estetik vazifasi va poetik imkoniyatlarini o'rganuvchi fan sifatida Zebo Mirzo ijodini tadqiq etishda muhim metodologik asos bo'lib xizmat qiladi. Shoira poetik tafakkurining o'ziga xosligi

ramziy obrazlar, metaforik ifodalar va individual uslub orqali namoyon bo'ladi. Mazkur maqolaning maqsadi Zebo Mirzo she'riyatida poetik obraz va ramzlarning lingvopoetik xususiyatlarini aniqlash hamda ularning badiiy-estetik vazifasini yoritishdan iborat.

Asosiy qism

Zebo Mirzo she'riyatida poetik obraz badiiy tafakkurning asosiy tayanchi hisoblanadi. Shoir voqelikni bevosita tasvirlashdan ko'ra, uni obrazlar tizimi orqali ifodalashga intiladi. Shu sababli uning she'rlarida har bir predmet yoki tabiat hodisasi chuqur ramziy ma'noga ega bo'ladi. Obrazlar lirik qahramonning ichki kechinmalari, ruhiy iztiroblari, muhabbat, sog'inch va umid kabi hissiyotlarini ochishga xizmat qiladi. Shoiraning obraz yaratish usuli milliy poetik an'analar bilan zamonaviy badiiy tafakkurning uyg'unlashuvi natijasida shakllangan.

Shoir ijdodida tabiat obrazlari alohida o'rin tutadi. Daraxt, barg, yomg'ir, daryo, osmon, quyosh, oy va shamol obrazlari inson ruhiyatining ramziy ifodasiga aylanadi. Masalan, daraxt sabr va hayot davomiyligini, barg umrning o'tkinchiligini, yomg'ir poklanish va iztirobni, daryo esa vaqt va hayot oqimini anglatadi. Bunday obrazlar matnda nafaqat tasviriy vazifa bajaradi, balki falsafiy mushohadalarni ham ifodalaydi.

Zebo Mirzo she'riyatining eng muhim xususiyatlaridan biri ramzlarning serqatlam semantik mazmunga ega ekanligidir. Shoir ramzlardan fikrni yashirin, ammo ta'sirchan ifodalash vositasi sifatida foydalanadi. Masalan, qush obrazi erkinlik va orzu timsoli bo'lsa, qanot insonning ma'naviy yuksalishi, ufq esa kelajak va umid ramzidir. Tun yolg'izlik va ichki iztirobni, tong esa yangilanish va ruhiy uyg'unishni anglatadi. Shu tariqa ramzlar she'rning mazmun doirasini kengaytirib, kitobxonni mushohadaga chorlaydi.

Lingvopoetik jihatdan shoiraning metaforalari ham obrazlilikni kuchaytiruvchi asosiy vositalardan biridir. Shoir ko'pincha mavhum tushunchalarni konkret predmetlar orqali ifodalaydi. "Yuragimga kuz kirdi", "Sukut gulladi", "Xotiralar yomg'ir bo'ldi" kabi poetik ifodalar inson ruhiy holatini obrazli

ko'rsatishga xizmat qiladi. Metaforalar orqali hissiyotlar yanada jonlanadi va estetik ta'sir kuchayadi.

Epitetlar Zebo Mirzo she'riyatida obrazning hissiy bo'yoqdorligini oshiradi. "Mungli tun", "oppoq sog'inch", "sokin daryo", "beozor shamol", "sinik orzular" kabi sifatlashlar she'ning poetik mazmunini boyitadi. Epitetlar nafaqat tasvirni aniqlashtiradi, balki lirik qahramonning ruhiy holatini ham ifodalashga xizmat qiladi.

Shoira personifikatsiya usulidan ham samarali foydalanadi. Shamolning kuylashi, daraxtning tinglashi, tunning yig'lashi, quyoshning kulishi kabi jonlantirishlar tabiat va inson ruhiyatining uyg'unligini ifodalaydi. Natijada tabiat oddiy fon emas, balki poetik voqelikning faol ishtirokchisiga aylanadi.

Zebo Mirzo she'riyatida rang ramzlari ham alohida poetik vazifani bajaradi. Oq rang poklik va ezgulikni, qora rang hijron va iztirobni, ko'k rang cheksizlikni, yashil rang hayot va umidni ifodalaydi. Ranglarning ramziy qo'llanishi she'ning semantik qatlamini boyitib, estetik ta'sirchanligini oshiradi.

Shoira poetik sintaksis imkoniyatlaridan ham unumli foydalanadi. Takror, ritorik murojaat, ritorik so'roq, ellipsis va sintaktik parallelizm she'rlarning musiqiyligi hamda emotsional ta'sirchanligini kuchaytiradi. Ayrim so'z va iboralarning takrorlanishi lirik qahramonning ruhiy holatini yanada chuqurroq ochishga xizmat qiladi.

Zebo Mirzo ijodining yana bir muhim jihati shundaki, undagi obraz va ramzlar milliy madaniyat hamda xalq og'zaki ijodi an'analari bilan chambarchas bog'liq. Shoira qadimiy ramzlarni zamonaviy poetik tafakkur bilan uyg'unlashtirib, yangi badiiy ma'nolar yaratadi. Shu bois uning she'riyati lingvopoetik nuqtayi nazardan ham boy ilmiy material hisoblanadi. Zebo Mirzo she'riyatida poetik obrazlar faqat estetik vosita sifatida emas, balki shoiraning dunyoqarashi va falsafiy tafakkurini ifodalovchi badiiy birlik sifatida namoyon bo'ladi. Har bir obraz ma'lum bir ruhiy holat yoki g'oyani ifodalashga xizmat qiladi. Shoira uchun obraz – bu voqelikni qayta yaratish vositasi bo'lib, u orqali insonning ichki olami, hayotga munosabati va ruhiy kechinmalari ochib beriladi. Shu bois uning she'rlarida oddiy

tabiat hodisalari ham chuqur poetik mazmun kasb etadi. Masalan, shamol obrazi ba'zan sog'inchni, ba'zan esa inson qalbidagi bezovtalikni ifodalasa, yomg'ir obrazi iztirob, poklanish va umid ramzi sifatida qo'llanadi. Bu obrazlarning ko'p ma'noliligi shoiraning individual poetik tafakkuridan dalolat beradi.

Shoira ramzlardan foydalanishda xalq og'zaki ijodi va mumtoz o'zbek adabiyoti an'analarini zamonaviy poetik qarashlar bilan uyg'unlashtiradi. Masalan, oy obrazi mumtoz she'riyatda ko'proq go'zallik va yor timsoli sifatida talqin qilinsa, Zebo Mirzo ijodida u yolg'izlik, sukunat va ruhiy mushohada timsoliga aylanadi. Xuddi shuningdek, qush obrazi faqat erkinlik emas, balki insonning o'zligini izlash, orzular sari intilish va ma'naviy kamolot ramzi sifatida ham namoyon bo'ladi. Bunday ramziy kengayish she'rlarning mazmun doirasini boyitadi va kitobxonni chuqurroq fikrlashga undaydi.

Lingvopoetik jihatdan Zebo Mirzo she'riyatining yana bir muhim xususiyati undagi assotsiativ obrazlarning serqirraligidir. Shoira ko'pincha bir obraz orqali bir nechta ma'noni ifodalaydi. Masalan, "daryo" obrazi vaqt, umr, taqdir va inson hayotining uzluksiz harakatini anglatishi mumkin. "Yo'l" obrazi esa nafaqat hayot yo'li, balki ma'naviy izlanish, taqdir va inson tanlovining ramziga aylanadi. Shu sababli uning she'rlarini tushunishda obrazlarning yashirin ma'nolarini ochish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shoira ijodida metaforik tafakkur obraz yaratishning asosiy mezonlaridan biridir. U mavhum tushunchalarni jonli va aniq tasvirlar orqali ifodalaydi. Masalan, muhabbatni olov, sog'inchni shamol, vaqtni daryo, umidni tong, dardni kuz bilan qiyoslash orqali poetik ifodaning ta'sirchanligini kuchaytiradi. Bu metaforalar nafaqat badiiy bezak vazifasini bajaradi, balki she'rning g'oyaviy mazmunini chuqurlashtirib, kitobxon tasavvurida kuchli emotsional ta'sir uyg'otadi. Zebo Mirzo she'riyatida poetik obrazlar faqat estetik vosita sifatida emas, balki shoiraning dunyoqarashi va falsafiy tafakkurini ifodalovchi badiiy birlik sifatida namoyon bo'ladi. Har bir obraz ma'lum bir ruhiy holat yoki g'oyani ifodalashga xizmat qiladi. Shoira uchun obraz – bu voqelikni qayta yaratish vositasi bo'lib, u orqali insonning

ichki olami, hayotga munosabati va ruhiy kechinmalari ochib beriladi. Shu bois uning she'rlarida oddiy tabiat hodisalari ham chuqur poetik mazmun kasb etadi. Masalan, shamol obrazi ba'zan sog'inchni, ba'zan esa inson qalbidagi bezovtalikni ifodalasa, yomg'ir obrazi iztirob, poklanish va umid ramzi sifatida qo'llanadi. Bu obrazlarning ko'p ma'noliligi shoironing individual poetik tafakkuridan dalolat beradi.

Shoira ramzlardan foydalanishda xalq og'zaki ijodi va mumtoz o'zbek adabiyoti an'analarini zamonaviy poetik qarashlar bilan uyg'unlashtiradi. Masalan, oy obrazi mumtoz she'riyatda ko'proq go'zallik va yor timsoli sifatida talqin qilinsa, Zebo Mirzo ijodida u yolg'izlik, sukunat va ruhiy mushohada timsoliga aylanadi. Xuddi shuningdek, qush obrazi faqat erkinlik emas, balki insonning o'zligini izlash, orzular sari intilish va ma'naviy kamolot ramzi sifatida ham namoyon bo'ladi. Bunday ramziy kengayish she'rlarning mazmun doirasini boyitadi va kitobxonni chuqurroq fikrlashga undaydi.

Lingvopoetik jihatdan Zebo Mirzo she'riyatining yana bir muhim xususiyati undagi assotsiativ obrazlarning serqirraligidir. Shoira ko'pincha bir obraz orqali bir nechta ma'noni ifodalaydi. Masalan, "daryo" obrazi vaqt, umr, taqdir va inson hayotining uzluksiz harakatini anglatishi mumkin. "Yo'l" obrazi esa nafaqat hayot yo'li, balki ma'naviy izlanish, taqdir va inson tanlovining ramziga aylanadi. Shu sababli uning she'rlarini tushunishda obrazlarning yashirin ma'nolarini ochish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shoira ijodida metaforik tafakkur obraz yaratishning asosiy mezonlaridan biridir. U mavhum tushunchalarni jonli va aniq tasvirlar orqali ifodalaydi. Masalan, muhabbatni olov, sog'inchni shamol, vaqtni daryo, umidni tong, dardni kuz bilan qiyoslash orqali poetik ifodaning ta'sirchanligini kuchaytiradi. Bu metaforalar nafaqat badiiy bezak vazifasini bajaradi, balki she'rning g'oyaviy mazmunini chuqurlashtirib, kitobxon tasavvurida kuchli emotsional ta'sir uyg'otadi.

Xulosa

Zebo Mirzo she'riyati poetik obraz va ramzlarga boyligi bilan zamonaviy o'zbek adabiyotida alohida o'rin egallaydi. Shoira obrazlarni inson ruhiyati, tabiat va hayot falsafasi bilan uyg'un holda tasvirlaydi. Ramzlar esa she'rlarning semantik va estetik qatlamini boyitib, poetik mazmunni chuqurlashtiradi. Metafora, epitet, personifikatsiya, rang ramzlari va sintaktik vositalar obrazlarning ta'sirchanligini oshirishda muhim lingvopoetik vazifa bajaradi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Zebo Mirzo ijodi lingvopoetik tahlil uchun boy material bo'lib, uning poetik uslubi zamonaviy o'zbek she'riyatining badiiy taraqqiyotida muhim o'rin tutadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirzo Z. **Saylanma**. – Toshkent: Sharq, 2019.
2. Yo'ldoshev B. **Badiiy matn lingvopoetikasi**. – Toshkent: Fan, 2008.
3. Nurmonov A. **Lingvopoetika asoslari**. – Toshkent: Akademnashr, 2012.
4. Quronov D. **Adabiyotshunoslik nazariyasi**. – Toshkent: Akademnashr, 2018.
5. Mamajonov A. **O'zbek tili stilistikasi**. – Toshkent: O'qituvchi, 1995.
6. Begmatov E. **Hozirgi o'zbek adabiy tili leksikasi**. – Toshkent: Fan, 1985.
7. Lakoff G., Johnson M. **Metaphors We Live By**. – Chicago: University of Chicago Press, 1980.